

СТАНОВИЩЕ

на дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор”
област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.2. Психология
(Психология на труда и професионална психодиагностика)

на Емелина Валентинова Заимова-Цанева,
докторант към ЮЗУ „Неофит Рилски”,
Философски факултет, катедра Психология

Тема на дисертацията: „Зависимости между удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство”

Изготвил: доц. д-р Ергюл Таир, ИИНЧ-БАН

Емелина Валентинова Заимова-Цанева е докторант по Психология на труда и професионална психодиагностика във Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Придобила е бакалавърска степен по Психология и магистърска степен по Криминална психология в същия факултет. Докторантката владее английски, испански и руски език, което е отлична предпоставка за проучване на научна литература и публикуване на резултати от собствени изследвания на съответните езици. Активен участник в редица доброволчески прояви, обучения в практически семинари по приложна психология и др.

Дисертационният труд на Емелина Заимова-Цанева е научно-изследователски проект посветен на вечната тема за щастието, разработвана от изследователите в областта на позитивната психология, психологическото благополучие и качеството на живот от десетилетия, провокираща размислите на философи и мислители от столетия, вълнуваща екзистенциална тема за всяка личност.

Дисертацията е с общ обем от 249 страници, структурирани в увод, три глави, обобщение, изводи, препоръки, приноси, използвана литература и четири приложения с инструментариума на изследването. Библиографската справка съдържа 113 заглавия на кирилица (на български и руски език), 67 заглавия на латиница (английски език) и 12 електронни източника (предимно статистическа и справочна информация) Дисертацията е онагледени с помощта на 45 таблици, 21 графики и 8 фигури.

В увода лаконично е представена темата на дисертацията, като се заявява интерес към двете основни сфери на личен живот – интимната, по-конкретно семейство, партньорски връзки, приятелства и професионалната сфера. Поставя се акцент върху търсенето на баланс между тях в динамичната съвременна среда и се конкретизира фокуса върху удовлетвореността от съвместното съжителство и професионалната дейност.

В първата теоретична глава съдържателно са разгледани двете основни теми, на които е посветена дисертацията – семейната и професионалната сфера. Последователно са представени конструкта удовлетвореност, факторите и равнищата на удовлетвореност в България и ЕС, същността на трудовата дейност, основните компоненти и видовете труд, както и проблема и индикаторите за удовлетвореност от труда. Аналитично и детайлно е изложението за семейната сфера, като акцент се поставя върху същността, функциите и проявленията на брачните отношения, удовлетвореност – неудовлетвореност в брака, като се обосновава и необходимостта от изследване на връзките между професионалната дейност и семейството, най-вече баланса между тях.

Представеният теоретичен обзор свидетелства за добро познаване на проблема от страна на докторантката, като ще си позволя и две препоръки. Първата по скоро техническа, като ще предложи по-окупнено, а не толкова детайлизирано представяне на разглежданата тема по подточки, като някои от тях са по-малко от 2 стр., напр. подточките в параграф 1.2, които са 9, а всъщност представят по-скоро една обща тема за същността на труда. Втората ми препоръка е за необходимостта от по-ясно изясняване на същността на психологичното благополучие и извеждане на връзките между отделните компоненти, изграждащи конструкта – афективният или щастието и когнитивният, респективно удовлетвореността от живота. Разбира се, докторантката има право на свое мнение, но смятам, че за изясняване на същността на конструкта значително може да допринесе по-обстойното представяне на българските изследователи в областта, наред с чуждите. Заслужават да бъдат представени идеите на проф. Х. Силгиджян и проф. К. Байчинска, които са сред първите изследователи на психологичното благополучие в страната; на проф. П. Калчев, който адаптира/разработва редица психометрични скали за измерване на благополучието и проследява факторите за благополучие в юношеството; редицата изследователи, които не само изясняват същността на субективното и професионалното благополучие, но представят емпирични резултати за българите през последните десетина-петнайсет години като М. Бакрачева, С. Савова, Е. Таир, Т. Йорданова, или кроскултурни сравнения на благополучието и качеството на живот на българите с редица европейски страни като С. Илиева, В. Найденова, Е. Таир, резултатите и анализите на българските изследователи, включени във вълните на Европейското социално изследване през последните години и т.н.

Втора глава на дисертацията представя дизайна на изследването, като основната цел е да се установят връзките на обусловеност между удовлетвореността от професионалната дейност и удовлетвореността от съвместното съжителство. Формулирани са редица организационни и изследователски задачи, като основната хипотеза предполага да разкрие съществено различие в изразеността на удовлетвореността от професионалната дейност като детерминирано от съвместното съжителство. Тази основна хипотеза е конкретизирана чрез седем работни хипотези, които предполагат липса на полови различия в удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство от една страна, и наличието на

значими различия в зависимост от образованието и наличието/липсата на деца по отношение на изследваните феномени, от друга страна. Допуска се по-силно изразена удовлетвореност от съвместното съжителство при лица с продължителност на връзката над 30 г. в сравнение с тези от 21 до 25 г. Предполага се позитивна връзка между удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство, като се допуска удовлетвореността от професионалната дейност да е пряко зависима от удовлетвореността от съвместното съжителство.

Бих препоръчала по-коректно и съдържателно дефиниране на основната цел, както и обосноваване на част от работните хипотези, като напр. липсата на полови различия в изследваните феномени или допускането за различия в удовлетвореността от съвместното съжителство в зависимост от продължителността на връзката от 21-25 г. и тези с над 30 г., базирани на теоретични или емпирични литературни източници, защото проведените през годините изследвания не винаги са еднозначни и консистентни.

Извадката на изследването е случайна и включва 330 лица, от които 214 жени и 116 мъже. По-голямата част от извадката – 246 лица имат деца, като преобладават партньорските отношения, съответно 195 лица са семейни, а 92-ма живеят на семейни начала.

Методическият инструментариум е адекватен на целите на изследването и включва: Въпросник за изследване на удовлетвореността от организацията на работното място с девет подскали, разработен от Русинова и колеги; Скала за удовлетвореност от семейството с прилагателни (Barraca et al., 2000); Въпросник за изследване на удовлетвореността от брака (Столин и др., 1984). Статистическата обработка на данните е осъществена с помощта на честотен, дисперсионен, корелационен и регресионен анализ. Реализирани са айтемен и факторен анализ, както и проверка на консистентността на използваните методи чрез α на Кромбах.

Получените резултати свидетелстват за наличие на средна удовлетвореност от работата. Не се установяват полови, но са налице значими различия в зависимост от образованието при удовлетвореността от професионалната дейност. Констатира се значими различия в удовлетвореността от съвместното съжителство в зависимост от образованието, но липсват полови такива. Установяват се умерени позитивни връзки между удовлетвореността от работата и съвместното съжителство, като резултатите свидетелстват за пряка зависимост на удовлетвореността от професионалната дейност от удовлетвореността от съвместното съжителство.

По отношение на емпиричната част имам някои технически и съдържателни забележки. Апелирам за коректност при изписване на титлите/имената на изследователите (напр. проф. Русинова – стр.146-147; Barraca1, стр.148), както и за коректно цитиране на използваните източници, напр. Научни изследвания – на стр. 146, вместо списание Психологични изследвания и др. Бих препоръчала да не се генерализират резултатите за наличие на образователни различия в удовлетвореността от професионалната дейност и съвместното съжителство, защото

различия са налице при групите на лица с ОНС „доктор“ и „магистри“, но от извадката се вижда, че първите са едва 14 лица (4,2%), докато вторите са 160 лица (49%), което предполага статистическо некоректно сравнение. Още повече, че коефициентът на Фишер - F е с гранични стойности (напр. $F=2,415$; $p=.005$; стр.190 за удовлетвореност от професионалната дейност).

Представеният автореферат адекватно отразява дисертационната разработка като включва и приносите и публикационната активност на докторанта. Представени са 4 публикации (2 самостоятелни и 2 в съавторство,) от които една под печат по темата на дисертацията.

Като цяло приемам теоретичните и практическите приноси на дисертацията, като единствено не съм съгласна с употребата на понятието „представителна извадка от граждани на Р България“ (при Приноси 2 и 4). Няма как случайна извадка от 330 лица, неравномерно разпределена по пол, образование, населено място, семейно положение и т.н. да бъде представителна на страната. За сравнение, базирайки се на Преброяването от 2010 година, осъществено от НСИ, обикновено представителна за населението на страната е извадка от близо 1200 души, разпределени по възраст, населено място, пол, образование и т.н., съответстващи коректно на общата популация.

В заключение: Налице е актуален и съдържателен дисертационен труд, в който са представени резултати от самостоятелно емпирично проучване на връзките между удовлетвореността от работата и съвместното съжителство. Работата има ясни задачи, приложен е подходящ за изследване на проблематиката инструментариум, като са подбрани статистически процедури и методи, които отговарят на поставените цели и издигнатите хипотези. Резултатите са таблично и графично представени, като са интерпретирани по подходящ начин. Получените данни са значими и релевантни на поставените цели и задачи и дисертацията отговаря на критериите за придобиване на научна и образователна степен “доктор”. Отчитайки всички тези позитивни страни на работата предлагам на уважаваното научно жури да присъди на Емелина Валентинова Заимова-Цанева образователната и научна степен „доктор”.

18. 04. 2018 г.

Член на научното жури:

(доц. д-р Ергюл Таир)